

Inventaris d'apotecaries manresanes del segle XVII

Ramon N. Cornet i Arboix

Entre una infinitat de notícies que no serveixen per a configurar la vida professional d'un apotecari, sorgeixen les veritables joies de la recerca, que són els inventaris de botigues d'apotecaris.

Aquests inventaris són la conseqüència de la necessitat de conèixer els béns d'un difunt, quan aquests s'han de repartir, o, com en el nostre cas, quan l'apotecaria passa a mans d'un nou regent, persona diferent de l'hereu i de l'usufructuari.

A la documentació del segle XVII hem trobat vuit inventaris.

El primer és el de l'apotecaria de Rafael Garrigó, ordenat pel seu gendre Francesc Olivelles quan, en morir el primer, s'ha de fer càrrec de la regència de la botiga per voluntat de la vídua, que n'era usufructuària, segons consta al testament del seu difunt marit.

Gràcies a aquest inventari podem deduir que la botiga, establerta en una casa de la seva propietat, situada al carrer de Sant Miquel, cantonada amb el carrer de la Sabateria, estava ben assortida, ja que s'hi comptabilitzen, entre simples i medicaments confeccionats, 284 unitats.

Tots aquests medicaments són els clàssics que es troben a les farmacopees de l'època i de segles anteriors.

Nosaltres hem fet aquesta comprovació utilitzant la *CONCORDIE APOTHECARIORUM BARCHINO-*

Pots de farmàcia de la farmàcia de l'Hospital de Sant Andreu, conservats al Museu Comarcal de Manresa.

Títol d'honor concedit pel Col·legi de Farmacèutics de Barcelona l'any 1900.

NE, editada a Barcelona l'any 1511, la *PHARMACOPEA CATHALANA SIVE ANTIDOTARIUM BARCINONENSE*, editada també a Barcelona l'any 1686, i el *RICETTARIO FIORENTINO*, editat a Florència l'any 1498.

Com a formes medicamentoses trobem en aquest inventari, confeccionat l'any 1675, tauletes, pólvores, gomes, conserves, confeccions, ungüents, emplastres, trociscos, xarops, olis i catorze aigües diferents.

Entre tot el material de l'obrador cal destacar: els morters, un teulater, espàtules, balances, sedassos i ratlladors.

S'esmenten també dos llibres: un *Diascòrides vell* i una *Concòrdia*, sense especificar-ne l'any.

Quan la vídua de l'apotecari Francesc Cornet, l'any 1664, va vendre pel preu de 71 lliures la botiga del seu difunt maritals apotecaris manresans Joan Daví i Miquel Graell, redactà un inventari tan lacònic que no ens serveix per a valorar la seva importància. Només va fer constar que es pagaren 55 lliures pel material i 16 lliures per les drogues. El control de qualitat d'aquestes el va fer l'apotecari Jaume Terradelles, però, donades la urgència i la necessitat de la venda, és molt probable que el seu preu s'infravalorés.

L'any 1688 morí l'apotecari Francesc Olivelles, i el seu cunyat Francesc Garrigó, Dr. en Medicina, en qualitat de cohereu ordenà l'inventari de tot el que es trobà dintre de l'apotecaria del carrer de Sant Miquel.

Només havien transcorregut catorze anys des que es va fer l'anterior inventari, i per tant aquest no presenta grans diferències. Entre simples i compostos es comptabilitzaren 296 productes, i entre els útils de l'obrador trobaren dos alambins "*de cap de plom i d'aram les olles*". Aparells que, en canvi, no aparegueren en l'anterior memorial.

Com en el cas de l'apotecari Francesc Cornet, quan Fruitós Pejoan comprà, l'any 1673, la botiga a la vídua de Miquel Graell, tampoc es va fer un veritable inventari, ja que només s'esmenta que va adquirir "*medecines, pots, capsas, morters i altres coses*". En aquest cas el valor ascendí a 240 lliures, 8 sous i 11 diners, suma molt elevada, la qual demostra que es comprà el contingut d'una apotecaria de gran vàlua.

En morir l'apotecari Josep Prat del carrer de la Bosseria, l'any 1655, la seva vídua ordenà fer l'inventari de tots els seus béns, i ho va fer d'una manera no gaire explícita en tot el que es referia a l'apotecaria, la qual cosa demostra que no el supervisà cap professional, ja que es posà més èmfasi en els útils que no pas en els productes.

Entre aquests útils s'esmentaren els morters de mides diferents, un receptari, balances, espàtules, etc. Quan arribà als prestatges es comptaren uns 144 pots grans de terra, 37 per a ungüents, confeccions i conserves, 35 calaixos per a flors i herbes, 58 capsas per a pólvores. A l'armari cordialer, 92 cap-

ses, a més de pots de vidre per a trociscos i píndoles. També es van descriure, superficialment, masses de vidre que contenien xarops de sucre i mel, i unes altres amb aigües, olis, infusions i sucs.

Com es veu, aquest inventari és més de continent que no pas de contingut, i per tant aquest últim s'ha de deduir.

A la rebotiga hi havia alguns productes com sofre, gingebre, campexo, cràstil, oli armí, alum de roca, banyes de cérvol, melrosat, etc., i uns pocs instruments com balances, tamisos, sedassos i "*una sort de diferents llibres*".

Si l'inventari que va fer Fruitós Pejoan en comprar la botiga de la vídua Graell va ser molt insuficient, el que ordenà Salvador Pujol en casar-se amb la vídua Pejoan, al cap de vint-i-cinc anys d'aquell primer, fou molt extens i complet.

No ens serveix per a valorar l'apotecaria de Miquel Graell, ja que durant els anys que la tingué l'apotecari Pejoan és evident que la va anar proveint, tant en simples com en medicaments confeccionats, i també en aparells de treball.

La suma trobada de productes medicamentosos ascendí a 165, entre pólvores, confeccions, ungüents, emplastres, xarops, aigües, olis, etc.

El nombre de pots, entre grans, ungüenters i pindolers, suma uns 203, el de capsas 38 i el d'ampolles 79.

No faltaven les necessàries balances, els morters, els tamisos, les premses, i quatre alambins.

S'esmentà també una *Concòrdia*, un *Diascòrides* i "*set altres llibres de diferents devocions*", entre ells una tarifa i dos llibres de comptes de la botiga, on figuren els deutes contrets a l'apotecaria de Fruitós Pejoan.

Gràcies a aquests llibres podem conèixer l'àrea d'influència d'aquesta apotecaria establerta al carrer de Sant Miquel pels domicilis dels clients deutors, els quals residien als carrers de Santa Llúcia, Urgell, Valldaura, Nou, Escodines, Clavetaires, Portal d'en Planeta, Montserrat, Sant Domènec, Quatre Cantons, Mel, Sobreroca, Plaça Major, Born, Canaleta, Pedregar, Raval de Sant Andreu, Carme, Barres, Sant Francesc, Vilanova, La Plana,

Camp d'Urgell, Portal de Mn. Bosch, Torrent de Sant Ignasi, Caputxines i Rolderises. Es pot dir que pràcticament era tota la ciutat emmurallada del segle XVII.

Alguns clients acudien dels pobles i viles pròximes a la nostra ciutat, com per exemple de Guardiola, San Martí de Torroella, Mura, Castelladral, Santpedor, Sant Fruitós, Sant Benet, Sant Joan de Vilatorrada, Marganell, Súria, Pals, Vilacavalls, Monistrollet, Rocafort, Camps, Navarces, Sant Mateu, Talamanca, Castellgalí, Castelltallat, Valls dels Horts, etc.

També es poden estudiar les diferents professions i oficis que exercien els usuaris d'aquesta apotecaria, ja que en molts casos apareixen al costat dels cognoms corresponents. Així trobem mestres de cases, teixidors de lli, argenters, metges, un corredor de la ciutat, traginers, un escultor (el cèlebre Sunyer, a qui qualifica de "*vell*"), sabaters, sastres, adroguers, notaris, carnisers, passamaners, pagesos, ferrers, esparters, garbelladors, blanquers, moliners, mestres de minyons, músics, paraires, corders, afinadors, manyans, forners, clavetaires, botiguers, teixidors de llana, espartenyers, barretaires, cotoners, cirurgians i un sergent.

En alguna ocasió, l'apotecari anotà, per a una millor identificació, els motius amb què es coneixien els seus clients, i així trobem: "*la coixa*", "*Xacó d'Espanya*", "*la guineu*", "*lo totxo*", "*lo arros*", "*la barbuda*", "*lo ample*", "*lo mantell*", "*lo baldufa*", "*lo oncle*", "*lo xich de la morena*", "*lo boro*", "*lo refi*", "*la reina*", "*la mardada*", "*el benaca*", "*lo ursol*", etc.

Un altre inventari, de característiques semblants als descrits anteriorment, és el que va fer la vídua de l'apotecari Francesc Terradelles, amb botiga oberta al carrer de la Sabateria, proveïda de 205 productes medicamentosos, i, per tant, es pot considerar una apotecaria ben assortida, amb pólvores, trociscos, píndoles, conserves, cerats, ungüents, xarops, aigües, etc. No falten les pedres precioses reduïdes a pólvores, com el jacint, l'ambre, l'almes, les perles, els corals. Com a simples

s'especifiquen diferents plantes, de les quals s'utilitzaven les flors, els fruits, les llavors, les arrels.

A més de pots, gerres, capsos i poms, hi figura una premsa, tamisos, etc., i, com que l'apotecari era també candeler de cera, es descriuen els aparells adequats per a aquest ofici, com perols i fogons.

En temps nadalencs, eren els apotecaris o especiers els encarregats d'elaborar els torrons i les neules. D'aquí que es descriguin dues classes de neulers i "*un perol gran de fer torrons*".

No falten els alambins, que en aquest cas també n'eren quatre, els morters de mides diferents, espàtules i balances.

Aquest inventari fou controlat per dos farmacòpules, Miquel Balcells de Manresa i Josep Graner de Berga.

Desgraciadament no es troba mai cap dibuix ni plànol que ens permeti saber exactament com era una apotecaria manresana d'aquella època, però, l'any 1617, en morir l'important apotecari Onofre Tries, amb botiga oberta al carrer de la Safraneria, es va fer un inventari molt especial on es descriu, com en un *travelling* cinematogràfic, la seva distribució interna.

Comença per l'entrada, que devia ser de grans dimensions, ja que albergava una escala de fusta, dos perols grans d'aram per a obrar cera, un "*soch*" de fusta per a picar el seu, juntament amb la massa corresponent. Encara quedava lloc per a dos fogons de ferro i un cubell gran.

Una vegada franquejada l'entrada, hom s'endinsava a la botiga pròpiament dita, que estava totalment envoltada de pots, uns de grans que contenien les drogues, i uns altres de petits per a guardar els ungüents. Tots aquests pots eren de terra i envernissats de pisa blanca, i entre tots sumaven 190.

A més, en 42 calaixos de fusta daurada es guardaven diferents drogues, i en un armari hi havia 21 pots de pisa blanca, també, per a guardar les conserves, triaques i confeccions.

Al bell mig de la botiga, dominant-la totalment, l'apotecari Tries tenia l'armari cordialer, adornat amb una petxina que allotjava una imatge del "*bon Jesu*", vestit amb roba de domàs de

color blau. A dins d'aquest armari guardaven els medicaments cordials, de valor 100 lliures, repartits en 102 capsos.

Encara hi havia lloc a la botiga per a dos armaris més que contenien ampelles de vidre, amb xarops i aigües destil·lades, i poms, també de vidre, per a olis.

Al fons de la botiga, i en una andana, s'amuntegaven els emplastres.

Darrera la porta d'entrada de la botiga, penjava d'un clau una bacina gran de llautó.

Formaven part dels adornaments de l'apotecaria un quadre amb un "*Jesu*", recolzat sobre un cap de mort, i un altre, engastat amb frontisses, amb les imatges esculpides de Sant Cosme i Sant Damià, els Sants metges.

No podia faltar el taulell, necessari per a despatxar els medicaments, i també per a guardar-hi més estris. Aquest era molt llarg, i acabat en un armari tancat que contenia vuit ampelles de vidre plenes d'olis.

Sota el taulell guardaven els morters, un d'ells de grans dimensions, ja que pesava "*sis robes*", i que era de coure; un altre també gran, però de pedra, i els altres petits, també de coure. A més d'aquests morters, que deuen ocupar molt espai, quedava lloc per a tres bacins de coure i una caixa per a les desferres de la botiga.

Tres parells de balances, amb els pesos corresponents, completaven el contingut del taulell.

Aquesta descripció tan detallada canvia en entrar a la botiga "*de la cera*", i es converteix en un simple llistat de ciris, torxes, candeles, cera sense obrar, etc.

La mel es guardava en una cambra especial, com els alambins, la premsa per a espremer sucs i les olles per a fondre la cera.

El vell apotecari Tries vivia amb el fill, el seu hereu, la seva esposa i un nen petit que tenien. Per tant, també es descriu amb certa minuciositat la cambra de què disposaven dins l'extensa casa del carrer de la Safraneria.

Ramon N. Cornet i Arboix
Farmacèutic